

literatură scrisă, pe când numai cea mai nouă întrebunțează forma română care se apropie mai mult de limba clasică, ca și când de la graiul clasic și nu de la cel poporan s'ar deriva limba română. Al doilea este de însemnat caracteristicul *o*, care nu este pus acolo decât spre a înlocui pe *ă* pe care nici un popor german nu-l poate pronunța și pe care-l înlocuiesc de-a purure prin *u* sau *o* d. e. măsese, mosea; căldură, coldură; rugăciune, ruguciune. Prin urmare acest cuvânt în forma lui Rumoneis nu l'au putut lua Goții decât de la populațiunea romană din Dacia și dovedește deci pe deplin coexistența ambelor popoare în Dacia lui Traian.

Dară urmă de cuvinte Gotice tot s'au păstrat în limba română deși într'un număr foarte mic, astfel putem enumera cu siguranță, cuvântul cocostărc, care prin finala sa *stărc* este gotic, derivat din *stork*, iar începutul este latin luat de la *ciconia*; de asemenea cuvântul *haită*, un apelativ pentru câini și care se derivă de la Goticul *haitan*, a chema.

(Va urma.)

A. D. Xenopol.

ARTA POETICĂ.

CANTUL III.¹⁾

Nu-i monstru hăd pe lume, nu-i șarpe'nfricoșat
Ce n'ar plăcea vederii de arte imitat.
O mână delicată penelul când își pune
Din cel mai urit lucru îți face o minune.

¹⁾ Cântul III cuprinde regulile tragediei, a comediei și a poemului epic. Aceste sunt dezvoltate în cântul acesta, cel mai frumos din toate atât prin însemnarea subiectelor cât și prin chipul strălucit cu care Boileau l'a tratat și despre care, adăugim cu umilință, că traducțiunea noastră dă numai o slabă și palidă idee.

Așa, ca să ne 'ncante, duiosă tragedie,
A lui Oedip²⁾ în sânge durerea ne-o descrie,
A lui Orest³⁾ paricid prepusul cel cumplit
Spectacolul ne mișcă și plângem negreșit!

Voi dar ce pentru teatru de-o nobilă ardoare
Cuprinși, mărețe versuri aduceți spre cercare,
De vreți a voastre drame pe scenă'nfațoșate,
În veci de toată lumea să fie vizitate
Și care mai frumoase, cu cât le vezi mai mult
Chiar după mulți ani încă de public se ascult⁴⁾
Atuncea pasiunea, în tot discursul tău,
La inimă se 'ndrepte patetic glasul său;
S'o ție, s'o 'ncălzească, s'o miște cu tărie!⁵⁾
Clătirea înșoșată și falnică mânia.
De nu ne împle 'ndată de-o dulce-'nfiorare
De n'a aprins în suflet o milă 'ndurătoare,
C'o scenă iscusită zadarnic te mândrești:
De-acele reci cuvinte ce 'nșiri și desvêlești,
Din fire privitorul de-aplaude sgârcit
Remâne și mai tare pe scaun amorțit.
Acea silință seacă, retorică⁶⁾ ce crește
Îl obolesc și'n fine adoarme sau cârtește.
Întâi secretul este să pleci, să știi mișca
Așa mijloace câtă, de vrei a mă lega.
Din fondul dramei tale, îndată ce-ai vorbit
Să easă subiectul ușor și lămurit.
Eu rid de autorul ce nu-i stăpân pe sine,
Și 'ntâi de ce vorbește. nici el nu știe bine.
El intriga ascunsă cu greu a discălcit⁷⁾
Și mie din plăcere, 'mi face un urit.
Mai bine-aș vrea atuncea pe față să declare
Să zică: sunt Oreste, Agamemnon cel mare,
Decât prin mii de basme absurde să-ți vorbească,
Și făr' a spune-un lucru, mereu să te-asurzească.

²⁾ Tragedia lui Sofocle. Voltaire a tratat încă acest subiect.

³⁾ Subiect de tragedie tratat de către Eschil, Euripid și Sofocle.

⁴⁾ Fabula quae posci vult, et spectata reponi (Hor. art. poet. v. 190.)

⁵⁾ Meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falsis terroribus implet. (Hor. epistolele 2, 1).

⁶⁾ Retorică, aici se înțelege modul de a scrie când autorul vrea să suplinească natura prin artă.

⁷⁾ Aluziune la tragedia lui Cornelle Heraclius.

Ăntei și 'ntei subiectul să fie explicat;
 Și locul scenei bine să fie arătat.
 De dincolo poetul de peste Pirenei,⁸⁾
 Pe scenă cu gramada ticsește anii sei.
 Acolo vezi eroul unui urit spectacol,
 Că vine fără grijă și fără de obstacol:
 În actu 'ntei el este copil neispitit
 În actul de pe urmă bătrân desăvirșit.
 Dar noi, pe care gustul la reguli ne supune,
 Vroim ca arta numai să 'ndrepte o acțiune.
 Un loc, o zi anume, un fapt indeplinit,
 Pe teatru totdeauna să stea pân la sfârșit.⁹⁾

Pe scenă nu da lucruri ce par fără de ființă¹⁰⁾
 Chiar adevărul poate părea peste puțință.
 Minunea cea absurdă în veci nu mi-a plăcut:
 Căci nimeni nu se mișcă de-un lucru necrezut.
 Când lucrul nu se poate expune la privire
 Atuncea ni l expune o simplă povestire.
 Vezându-l în natură mai bine l'am simțit¹¹⁾
 Dar arta, judecata în veci n'ar consimți
 Ca ochiul să privească prin fală sau abuz
 Un lucru ce e bine să-l afle din auz.

Din scenă 'n scenă vecinic, mișcarea să se urce,
 Ș'ajunsă l'a ei culme ușor să se descurce.
 Să simte privitorul adânc și viu lovit

⁸⁾ Boileau vorbește de Lope de Vega poetul spaniol născut la Madrid în 1562 mort în 1635. El a compus un mare număr de comedii; are mai multă fecunditate decât esacititudine. Într'una din compunerile sale înfățișează istoria lui Valentin și a lui Orson, care, se nasc în actul ăntei și în actul de pe urmă sunt foarte bătrâni.

⁹⁾ Aceste versuri cuprind cele trei unități teatrale: 1) unitatea de acțiune, 2) unitatea de loc, și 3) unitatea de timp. Aristot, înaintea lui Boileau și a lui Horațiu, dăduse acelaș precept în materie de teatru (Vezi poezia sa cap al 8-le.) Regula celor trei unități cere: ca să fie într'o tragedie o singură acțiune, că această acțiune să se petreacă în acelaș loc și să fie numai 24 oare. Legea acestor 3 unități teatrale se razimă pe presupunerea necesară că privitorul este martur auricular a acelei acțiuni. Teoria unităților teatrale riguros observată la Franceji în secolul al 17, astăzi e căzută mulțămită lui Schakespeare, Schiller etc.

¹⁰⁾ Ficta voluptatis causa sint proxima veris;
 Nec, quodcunque volet poscat sibi fabula credit.
 (Hor. art. poet. v. 388). Vezi acest precept și în poezia lui Aristot cap. XIV.

¹¹⁾ Segnius irritant animos demissa per aurem,
 Quam quae sunt oculis subjecta fidelibus, etc. (Hor. art. poet. v. an 180)

Când vede în subiectul de intrigă 'nvălit,
 Ca unui secret mare, ăntei nepriceput,
 De-odată adevărul se face cunoscut,
 Și că pe scenă totul se schimbă de îndată,
 Și lucrul ia o față cu totul ne-așteptată¹²⁾

Tragedia urită în timpul născetor,
 Și fără nici o formă era un simplu cor,
 În care fie-cine dăntând, și laudând
 Pe Bacus, zeul poamei. și via culegând
 Ruga se aibă anul de vin imbelșugat.
 Acolo veselia și mustul strecurat
 La bencheté ațită, cântarea s'a incins
 Un țap¹³⁾ era respalata celui ce-a invins.
 Ăntei e Tespis¹⁴⁾ care, de drojdii mănjit,
 Cu astă nebunie prin tērguri au pornit.
 Un car întreg el ămple de-actori improvisați
 Cu fețe grosolane ridicul imbracați
 Din loc în loc pornește și fără de obstacol,
 Atrage trecătorii la noul seu spectacol.
 Eschil¹⁵⁾ apoi în coruri persoanele a pus
 Sub masca mai cum trebuie obrazele a supus.
 Pe scena unui teatru, în public înalțat.
 Actorul seu cothurnul¹⁶⁾ acum a încalțat.
 Sofocle duce fălnic la culme tragedia:

¹²⁾ Aceasta se numește în materie de dramă, tragedie sau comedie, *peripetia*.

¹³⁾ *Țap*, în grecește τράχος *tragedie*: τραχος-ψόδη cântare pentru un țap; cântare având de respălărire un țap. Când gândește cine-va că tragedia s'a început cu Tespis, a strălucit prin Aeschil, Sofocle, Euripid la Greci, prin Seneca la Romani, prin Calderon, Lope de Vega la Spanioli prin Shakespeare la Engleji prin Corneille, Racine, Voltaire la Franceji, prin Schiller la Germani, spiritul omenesc nu se mai îndoește de nici o perfecțiune.

¹⁴⁾ Tespis din Icaria, în Attica, a trăit în al 6-le secol înainte de Chr.

Carmine qui tragico vitem certavit ob hircum.
 (Horat. art. poet. v. 220.)

Ignotum tragicem genus invenisse Camoenae
 Dicitur, et plaustru vexisse poemata Tespis,
 Quae canerent agerentque, peruncti, faecibus ora
 (Hv. a. p. v. 275.)

¹⁵⁾ Post hunc personae pallaeque repertor honestae
 Aeschylus et modicis instravit pulpita tignis,
 Et docuit magnumque loqui nitique cothurno.
 (Hor. art. poet. v. 278.)

¹⁶⁾ Boileau zice *Brodequin*, Horațiu, zice *Cothurn*. Hor. are dreptate, fiindcă *brodechinul*, (în latinește *Soccus*) încălțăminte simplă și nu prea naltă, era întrebunțată în comedie, pe când *Cothurnul*, încălțăminte naltă și imosantă, era semnul distinctiv al actorilor

El pompa ei mărește, mărește armonia.
Pe cor interesează, în toată acțiunea,
De versuri nodoroase, leînd espresiunea.
Ei dă la Greci, desigur acel divin impuls
La care niciodată Romanii n'au ajuns.

Mult timp plăcerea scenii Francezii n'au știut-o,
Evlavia străbună din ură-a prigunit-o.
De peregrini se zice, că pentru ăntăiași dată
O trupă grosolană în public se arată,
Și'n mijlocul cetății, d'un zel prostesc împinsă,
În trista-i simplitate orbită dar aprinsă,
Din rivnă pentru lege, jucă cu infocare¹⁷⁾
Pe Dumnezeu, apostoli, pe sfânta Născătoare.
Atunci înțelepciunea, prostia isgonind,
Ș'a răvnei astei sfinte pericol arătând,
Alungă pe-acești doctori, apostoli din senin
Pe scenă Andromaca, Troada, Hector vin;
Actorii ănsă-și lasă antica masca lor
Și scripca ține locul de musică și cor.

Avute'n sentimente, amorul cu dulceață
De teatru, de romanuri îndată se înhață.
Descrierea aceasta ce 'n suflete rezună
La inimi se pătrundă e calea cea mai bună,
Arată de se poate eroi înamorați;
Dar nu ne fă păstori în dragoste-afecțați,
Ahil să nu iubească ca Tirsis și Filen;
Nu te-apuca din Cyrus să faci un Artamen¹⁸⁾
Ș'adese ori amorul, lovit de remușcare
Să fie o greșală ear nu virtute mare.

Eroii din romanuri nu-i face înjosiți:
Dar nici de tot superbe de patimă scutiți.

ce jucau în tragedie. În franțuzește chiar ca metaforă în materie de teatru când se zice *brodequin*, înseamnă comedia și când se zice *Cothurne* înseamnă tragedia

¹⁷⁾ În 1542 Procurorul general din Paris se ridică cu energie contra acestor oameni fără știință de carte care compromiteau prin reprezentațiile lor grosolane tainele religiunii creștinești. În curând apoi parlamentul francez prin edict formal a împedecat de a se mai pune pe scenă subiecte din biblie și din evanghelie.

Ahil, mai puțin aprig și mai puțin pornit¹⁹⁾
Nu place; plânsul place de-afrontul ce-a primit.
La aste mici defecte ce vezi pe-a sa figură,
Un spirit cu plăcere cunoaște pe natură.
Ei bine așa să fie Ahil înfățișat,
Atrid să fie măndru, superb, interesat;
Ene pentru zei aibă adâncă închinare:
Păstrează fie-cărui caracterul ce are.
A țerilor moravuri și seclii studiază
Ades schimbând climatul²⁰⁾ pe oameni variază.
Italia antică oprește cu 'ngrijire,
Ca *Clelia*²¹⁾, se n'aibă franceză 'ntipărire;
Nici sub numiri romane, francezii descriind,
Să faci galant pe Caton²²⁾, pe Brutus²³⁾ curtenind.
Într'un roman²⁴⁾ de sigur, cu mersul seu grăbit
Să eartă-ades multe și lucru 'nchipuit
E de ajuns se placă, uritul să-ți omoare,
Stricteța peste samă nu e trebuitoare.
Dar scena vra în totul o strictă judecată
Și buna cuviință se cere respectată.

¹⁸⁾ Artamen din Cyrus cel mare, roman de Domnișoara de Scudéry. Artamen este un nume presupus ce se dă lui Cyrus în călătoriile sale. Precum numele așa și caracterul acestui principe sunt falsificate în romanul d-șoarei de Scudéry.

¹⁹⁾ Honoratum și forte reponis Achillem, Impiger, iracundus, inexorabilis, acer, Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis (Hor. art. poet. v. 120)

²⁰⁾ *Climat*, *υγίρα* (de la *υγίω*, mă plec, stau povărnit). S'a zis mai ăntăi de-o parte a globului cuprins între done cercuri paralele cu equatorul, în urmă s'a zis pentru o regiune, o țară și în sfârșit și mai principal cătră temperatura aerului.

²¹⁾ *Clelia*, un roman a timpului aceluia în care societatea și eroii Romei antice, vorbeau și se purtau întocmai cum vorbeau și cum se purtau oamenii dela Curtea lui Ludovic al XIV.

²²⁾ *Caton*, supranumitul *Censorul*. Cuvântul său pentru manținerea legii *Opia*, contra gâteliilor femeilor spune de-ajuns că acest Roman nu era susceptibil de galanterii amoroase pe lângă femei, (Vezi Tit-Livius Cartea 34, Cap XVIII).

²³⁾ Junius Brutus, isgonitorul Tarquinilor. Toți istoricii, îl descriu ca pe un om care avea morăvurile aspre a naturei noastre, moravuri ne 'ndulcite de bunul simț" după cum zice Amiot. El a dus salbatica sa virtute până a pune sub securea legilor pe însuși fiii sei după frumoasa expresiune a lui Juvenal:

At illos verbera justis

Afficiunt poenis, et legum prima securis Sat. VIII.

²⁴⁾ *Roman*, povestire de împrejurări închipuite scrise în prosă.

Un nou erou pe scenă de'nchipue'n present,²⁵⁾
 In tot cu sine-insuși să fie consequent.
 Și pân la finea dramei privit și priceput
 Același să remăe precum l'a început.

Iubindu-se poetul, ades fără să știe
 Intocmai ca pe sine eroii își descrie.
 Gasconă este cartea, poetul de-i gascon.
 Și Calprenède și Joubal²⁶⁾ vorbesc pe acelaș ton.
 Natura-i mai ghibace, in noi ea totul schimbă,
 Ș'o altă pasiune vorbește-o altă limbă:²⁷⁾
 Mânia e superbă și vra cuvinte mari
 Căderea se exprimă prin vorbe puțin tari.

La porțile Troadei, cetatea 'nflăcărată,
 Hecubea 'n desperare, c'o plângere umflată
 Nu trebuie să vină: nici fără rațiune
 Atunci să ne descrie cumplita regiune²⁸⁾
 Și locul unde-anume tot ea le povestește
 Prin șapte guri Euxinul pe Tanais²⁹⁾ primește.
 Pompoasele cuvinte ce-atât ai grămădit
 Sunt de-un declamator in vorbă ispitit
 Imi trebuie 'n durere cuvinte'nduioșind³⁰⁾
 De vrei să plâng eu insumi, voi să te vîz plân-
 gînd.³¹⁾

Aceste lungi cuvinte cu care-atunci actorul
 Își umple a sa gură³²⁾, de sigur privitorul
 Le simte că nu esă cu-atăta 'ngreure,
 Din inima ce este pătrunsă de durere.

²⁵⁾ Si quid inexpertum scenae commitis et audes
 Personnam formare novam, servetur ad imum,
 Qualis ab incepto processerit et sibi constet.
 (Hor. art. poet. v. 128.)

²⁶⁾ *Joubol*, erou din romanul *Cleopătrei* eompus de La
 Calprenède, gentilom din Perigord in Gasconia.

²⁷⁾ Format enim natura prius nos intus ad omnem
 Fortunarum habitum: jurat aut impellit ad iram
 (Hor. art. p. v. 108.)

²⁸⁾ *Cumplita regiune*, țara Sarmaților.

²⁹⁾ Septena Tanain ora pendentem bibit. (Seneca Troa-
 sact. I.)

³⁰⁾ Et tragicus plerumque dolet sermone pedestre (Hor
 art. poet. v. 95).

³¹⁾ . . . Si vis me flere dolendum est
 Primum ipsi tibi (Hor. art. poet. v. 102.)

³²⁾ Proiecit ampulas et sesqui pe'alia verba. (Hor. art.
 poet. v. 93.)

In critici de tot felul teatrul e mănos
 Și scena loc de luptă la noi periculos.
 Că i lesne cucerirea poetul nu va zice
 Căci gurele stau gata să-l șuere aice.³³⁾
 Tot omu-i poate spune că-i prost, că-i îngâmfat,
 Acest drept la intrare cu bani l'au cumpărat
 De vrei să placi prin sute de chipuri te trezește:
 Acuma te înalță, acum te umilește;
 Dar totdeauna solid și nobil simțitor,
 Plăcut cu ușurință, adănc cugetător.
 Cuvinte de mirare necontenit ne spune;
 Cuvântul tău s'alerge minunea din minune;
 Și tot ce spui să stee ușor in amintire,
 In noi să lase drama o lungă suvenire.
 Așa lucrează, merge și ține-o tragedie.

Cu'n aer mult mai falnic epica poezie³⁴⁾
 In lunga povestire a marei acțiuni,
 Prin fabulă trăește pășind pe ficțiuni.
 Și ea ca să ne 'ncante, tot pune 'n urmărire;
 Tot ia un corp, un suflet, un spirit o privire;
 La ea ori ce virtute se schimbă 'n zeitate.
 Minerva e prudența Venerea voluptate.
 Ear tunetul la dînsa nu-i abur din pămînt
 Ci Joe cu-a sa armă pe lume spăimîntînd.
 Furtuna, zic vîslașii, pe mări călătorind
 E furia lui Neptun Oceanul turburînd.
 Ecoul nu mai este sunet de aer zis
 Dar glasul unei zine ce plînge pe Narcis.
 Așa prin o mulțime de nalte ficțiuni
 Poetu 'nveselește prin mii de-invențiuni
 Mărește ori ce lucru, ridică 'mpodobeste
 In calea sa flori mîndre culege și găsește,
 Eneu pe a sa flotă de vînturi spulberată
 Pe coasta africană de este aruncată;
 Aceasta-i întâmplare de rînd și de noroc:
 Dar că Junonea vecinic urmînd din loc in loc,
 In ura sa cumplită, puternică zeiță
 Pe marea urmărește a Troei remășiță;
 Eol din curtenire gonind-o din Italia,
 Amuța sa sale vînturi inchise 'n Eolia;
 Neptun plin de mînie, pe luciul că s'arată,

³³⁾ Male si mandato loqueris,
 Aut dormitabo, aut ridebo. (Hor. art. poet. v. 104.)

³⁴⁾ *Poesia epică* sau epopeia, ἐποποιία (de la cuvîntul
 ἔπος, vers; ποίω, fac).

C'o vorbă marea, cerul, le domolește'ndată³⁵⁾
 Și vasele Troudei din Syrte³⁶⁾ le-a scapat,
 Aceasta te surprinde, te ține incleștat.
 Un vers fără de podoabă se tărăe pe jos;
 Poesia e moartă când versul nu-i frumos.
 Poetul atunci este un timid orator
 De basne neplăcute un slab povestitor.
 Poeții noștri dară, amar sau înșelat³⁷⁾
 Scoțînd din versuri aste podoabe de-admi-at
 Și 'n loc punînd să joace Christ, sfinții și profeți
 Ca zeii ce eşiră din crieri de poeți;
 Pe Belzebut, Lucifer ne arată ei pe Astarte³⁸⁾
 De iad mai mult lectorul sermanul are parte.
 Dar taina infricoșată a legii creștinești,
 Cu ris și veselie să n'o împodobesti.
 Căci nouă pocăință scriptura ne impune,
 Pedepsei meritate pe suflet il supune.
 Amestecu-i o crimă, și a voastre ficțiuni
 Chiar astor adevăruri dau față de mișcuni.

Și ce mai lucru-'n fine măreș și de privit
 S'auzi urlând pe Dracu la cer necontenit;
 Să vezi cum prigonește pe scump eroul tîu
 Și adese ori chiar luptă egal cu Dumnezeu!
 Dar Tasso³⁹⁾ făcî lucrul, vei zice, cu succes.
 Nu voi acum lui Tasso să-i fac al seu proces,
 Dar ori cît timpul nostru pre el l'ar înălța

Poemul seu pe țară atît n'ar ilustra
 De-ar fi arătat el numai, că 'n vecinica sa rugă
 Eroul seu cu minte⁴⁰⁾ pe Dracu-l ia la fugă.
 Și când Renaud, Argante, Tancred⁴¹⁾ ș'a sa iubită,⁴²⁾
 Tristeța cărții sale cu ei n'ar fi indulcită.
 Nu doar că-ași pretinde intr'un poem creștin
 Să fii din cale-afară idolatru,⁴³⁾ păgân:⁴⁴⁾
 Dar ănsă intr'o lumească și veselă pictură,
 Să nu'ndrăznești a pune a fabulei figură;
 S'alungi de pretutîndeni Tritonii⁴⁵⁾ din Ocean,
 Se smulgi foarfeca Parcei⁴⁶⁾ și fluerul lui Pan,
 Pe Charon să-l impedeci, fatalul plutitor
 Ca 'n luntre să nu iee pe domn și pe păstor:
 Aceasta mi se pare prostească îngrijire
 Căci fără de podoabe nu place o cetire.
 Să nu descrii Prudența curînd ar mai vrea ei,
 Temidei legătura și cumpîna să-i iei,
 Să nu arēți resboiul cu lancea in țarină.
 Nici timpul care fuge cu pendula in mână;
 Și 'n răvna lor cea falsă, ca pe o idolatrie,
 Să scoți de pretutîndeni ori ce alegorie⁴⁷⁾
 Dar bucure-se'n pace de-a lor greșeli pioase
 Și noi ce pu ne temem de spaime minciunoase,
 Ce nu suntem fațarnici in ori ce 'nchipuim;
 Ca dēnșii niciodată a face nu voim:
 Din Dumnezeul nostru, etern, adevărat,
 Un altul de minciună și basne incunjurat.

Muițimea de podoabe in Fabulă aflăm.

Din ea ori ce numire in vers o mēsurăm:

³⁵⁾ Acel cuvînt este vestitul „quos ego“ a lui Virgiliu, vezi Eneida cartea I.

³⁶⁾ De la cuvîntul grecesc *σyrte* (attirer, a atrage.) Cei vechi numeau sirte amundouă golfurile ce formează Mediterana pe coasta nordică a Africeii, între Africa proprie și capul Hermeum. Marea-Syrtă se numește astăzi golful *Sydrēi*; mica Syrtă, se numește Golful de Gabès. Geografii cei vechi înțelegeau prin syrtē bancele de nisip mișcătoare aruncate de cătră vînturi și de cătră curentu pe coastele Africeii septentrionale

³⁷⁾ Boileau, prin versurile aceste, face alusiune la poetul francez Desmarests du Saint-Sorlin autorul poemului intitulat *Clovis*, in care produce minunile sale prin amestecul dracilor, a ăngerilor și chiar a lui Dumnezeu însuși in loc de a întrebuița divinitățile fabuloase sau alegorice după sistemul celor vechi.

³⁸⁾ *Astarot* zice Boileau, *Astarot* sau *Astarte* divinitatea Fenicienilor.—*Belzebut*, divinitate a Cazonișilor; Biblia numește Belzebut pe principele Demonilor.—*Lucifer* este numele celui ăntăi ănger rebel aruncat din ceruri in iad.

³⁹⁾ Torquato Tasso celebru poet Italian născut la Sorrente in 1544 mort la 1595; el este autorul poemului *Ierusalimul eliberat*.

⁴⁰⁾ *Eroul seu cuminte*, Godfroy de Bouillon.

⁴¹⁾ *Renaud, Argante, Tancred*, eroi din poemul arătat.

⁴²⁾ *Herminia*.

⁴³⁾ De la cuvîntul greaesc *εἰδωλατρος*, adorator de idoli (*εἰδωλον*, imagine, față, statuă de zeu concretă, un om cioplit in lemn sau peatră, sau luat cum se făceau in antichitate; *λάτρης*, adorator, inchinător de la verbui *λατρεύω*).

⁴⁴⁾ Face alusiune la Ariosto, in poemul seu: *Orlando furioso*, despre care se va vorhî mai departe.

⁴⁵⁾ Tritonii. Fiii lui Neptun și a Amfitritei sau a Solaciei semi-zei marini jumatate om și jumatate pește.

⁴⁶⁾ Parcei; trei erau Parcele: Cloto, Atropos și Lachesis; Cloto, presida la nașterea oamenilor și ținea fusul; Lachesis torcea firul vieței omenești; Atropos tăea firul vieței. Ele sunt ficele Erebului și a Noptii sau a lui Joe și a Temidei surorile Furiilor.

⁴⁷⁾ *Alegorie*, *ἀλληγορία* (*ἄλλος* altul, *ἀγορεύω*, vorbesc, zic) chip de a exprima lucrurile prin cuvinte ce exprim alte lucruri, serie de metafore ce dau astfel înțelesul figurat.

Ulise, Agamemnan, Orest, Idomeneu,
Elena și Menelau, Paris, Hector, Eneu
Oh! toantă inchipuire, poetul elegant,
Ce dintr'atâtea nume luă pe Schildebrand⁴⁸⁾
Ades numiri ciudate auzul când lovesc
Pr'iac întreg poemul în barbar sau burlesc.

De vrei ca totdeauna să plăci să fii cetit,
Alege-un erou falnic, simpatic și iubit,
A cărui virtuți măndre, înalta vitejie,
Și chiar a lui defecte eroice să fie:
Vestiți în fapte bune și demni de admirare,
Ca Cesar, Alexandru, ca Ludovic cel mare;
Erau nu ca Polinice și perfidul seu frate
De rënd cuceritorul se placă nu se poate.⁴⁹⁾
Cu întâmplări prea multe poemul nu'ncarca.
A lui Ahil mânia cu artă de-ai lua
Întreăga Iliadă de-ajunse se împlem:
Prea multa 'mbelșugare slăbește un poem.

Fii viu, aprins și iute făcând narațiunea⁵⁰⁾
Fii plin, măreț și splendid făcând descrițiunea⁵¹⁾
Aice elegantă în versuri ne arată,
O josnică 'ntâmplare să nu spui nicioată.
Nebunul⁵²⁾ cela lasă-l, ce marea descriind,
Și a apelor turbate adâncuri povestind,
Din crâncena robie, scapat Moisi cum este,
Să-l vază trecând peștii, îi pune la fereste.
Descrie copilașul ce saltă-aleargă, vine
Și, vesel, mumei sale dă peatra ce'n mâini ține.
Pe lucruri ne'nsemnate privirea lui oprită.

⁴⁸⁾ *Schildebrand*, este eroul unui poem intitulat: *Sardinii alungați din Franța* compus de Jacques Carel, sieur de Saint-Garde, cancelar din intimitatea lui Ludovic XIV.

⁴⁹⁾ Boileau face aici aluziune la *Thebaida* lui Statius, a carei subiect este ura cumplită dintre Eteocle și Polinice, frați dușmani autorii războiului Tebei. Trebuie ca acțiunea a unui poem să fie nimerită, ca să lase spiritul cetitorului mulțumit, să fie totdeauna lăudabilă, servind de exemplu public de virtute.

⁵⁰⁾ *Narațiunea* este expunerea faptelor; ea variază după stilul subiectelor ce tratează.

⁵¹⁾ *Descrițiunea* descrie, zugrăvește, ea este adese o expunere de lucruri.

⁵²⁾ Saint-Amad, descriind trecerea mării Roșie în a 5-a parte a poemului seu intitulat: *Moisi scapat*.

Poemului dă tocmai mărimea cuvenită,
Fă simplu începutul, umflat nimic având⁵³⁾
Nu fă ca cela care, Pegazu'ncălecând,
Deodată ca un tunet răcnî la cetitor:
*Eu cânt pe-acei ce 'nvinse pe-a lumii vîngători*⁵⁴⁾
În urma astui strigăt poetul ce-a făcut?
Trudindu-se un munte un șoarec a născut⁵⁵⁾
Oh! cât mai mult imi place poetul iscusit,
Ce așa nalte lucruri să dea n'a gândit,
Ci spune simplu, dulce, ticnit, neingănfat
Războiul cânt acuma, cucernicul barbat⁵⁶⁾
Ce de pe a Troei țermuri în Opica⁵⁷⁾ condus
Ăntei a fost în câmpul Laviniei⁵⁸⁾ adus.
Și musa sa, când vine, cu foc nu năpustește
Ea, mult ca să ne dea, puțin făgăduiește.
Minuni de frumusețe împrăstie curînd,
Romana înaltare apoi proorocînd;
Și Stixul⁵⁹⁾ Acheronul, torente ce 'negresc,

⁵³⁾ *Nec sic incipias, ut scriptor cyclicus olim:
Fortunam Priami cantabo et nobile bellum.*

(Horatiu. art. p. v. 136).

Inceputul unui poem este ca *exordiuul* unui discurs. El trebuie să fie simplu și modest, ca să atragă spiritul și atențiunea cititorilor.

⁵⁴⁾ Acest vers este cel ănteu cu care Scudéry începe poemul seu intitulat: *Alaric* sau *Roma învinsă*.

⁵⁵⁾ *Mons parturibat, gemitus immanes ciens;
At ille murem peterit* (Phèdre).

*Quid dignum tanto feret hic promisor hiatu?
Parturiunt montes; nascitur ridiculus mus.* Hor. Art. p. 138).

Qu'en sort-il souvent?

Du vent. (La Fontaine).

⁵⁶⁾ *Arma virumque cano Trojae qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, lavinaque venit
Litora.* (Virg. Eneid. cart. I.)

⁵⁷⁾ *Opica*. Boileau întrebuintează cuvîntul *Ausonia*. *Ausonia*, Ausonii, popor al vechei Italiei, pe coasta occidentală aproape de Volsci. Ausonii erau de origine Oscă sau Opică, și țara lor se numea Ausonia sau Opica. Se mai numeau încă și Aurunci. Capitala era Aurunca, astăzi Sezza; Italia întreagă lua câteodată în poezii numele de *Ausonia* sau de *Opica*, pentru că acest popor era unul din cei mai vechi ai Italiei.

⁵⁸⁾ *Lavinia* numele unui oraș din vechea Italie *Lafium* la Sudul Romei și departe de ea 26 1/2 kilometri pe un mic deluș. Ea fu clădită de Enea în onoarea Laviniei. O colonie eși din ea și înființă Alba. Lavinium fu stricat de către Saracini în secolul al XI și X. Astăzi un mic sătîșor numit Pratica.

⁵⁹⁾ *Stixul*, *Acheron* fluviul ale Iadului cel ănteu de la Στωξ, spaimă, de la στυγν, a uri; cel al doile dela Αχερων, άχως, durere și ποος-ουξ curs de apă.

Și'n Eliseu⁶⁰⁾ acuma Cesarii rătăcesc.

Poemul învelește cu forme zimbitoare;
Și toate 'n el să fie plăcute-atrăgătoare.
Căci poți fi deodată și vesel și pompos;
Urâsc sublimul cela greoiu și uricios.
Preter pe Ariosto? cu fabulele comici
Decât poezii vecinic și reci și melancolici
Ce triști in totdeauna se cred a se'njosi
Când grațiile odată fruntea ar discreți.

S'a zis că de natură, Omer înștiințat,
Colanul, ca să placă Venerei i-a furat⁶¹⁾
Din cartea sa comoară de frumuseți el face
Pe tot ce pune mâna in aur se priface⁶²⁾
Din mâna sa tot lucrul ia forme 'ncântătoare
Cetirea e plăcută și neobositoare.
O pacinică căldură poemul insuflește;
Pe căi ocolitoare el nu se rătăcește.
Metodică urmare deși in vers nu ține,
Subiectul seu apare, s'explică de la sine:
Și totul fără muncă ușor se pregătește;
Tot versul, tot cuvântul la țintă se grăbește.
Iubiți dar a lui scrieri cu dragoste curată;
Folosul este mare, știind să-ți plac' odată.⁶³⁾

Un bun poem in totul complect și isbitut,
Nu-i lucru de capriciu ușor inchipuit:
El cere timp și grijă; această grea lucrare
In veci de-un școlar june nu este incercare.
Ades videm in lume poetul fără artă
Ce numai întâmplarea de-un mândru foc transportă,

⁶⁰⁾ Ἠλυσίων, de la ἦ, desigur și λυσίς, ertare, scapare, expiațiune pentru că acesta era locul unde treceau sufetele curățite de spurcăciunile lor pământesti.

⁶¹⁾ Poet Italian, autorul poemului comic intitulat Orlando furioso, poem plin de ficțiuni ingenioase dar care par cu totul neprobabile. Imaginațiunea lui Ariosto este frumoasă și imbelșugată dar fără frâu și sburdalnică. Adese ori Ariosto amestecă in versurile sale cele sfinte cu cele profane.

⁶²⁾ Omer, (Cântul al XIV din Eliada), inchipuește ca Iunona temându-se ca Joe să nu favorizeze pe Troadeni își propune de a'l impedecca pentru a isbuti. Ea pune in mișcare toate frumusețele gătelei și roagă pe Venerea a-i imprumuta Cestul, adecă minunatul seu colan.

⁶³⁾ Quiquid Corpore contigero, fulvum vertatur in aurum. (Ovid. Metam. Cart. XI.)

In spiritu-i himeric, deșarta sa trufie,
Eroica trompetă apucă cu mândrie,
Nemernica sa muză, resleată versuește;
Acuma se avântă, acuma poticnește;
Pe el nu-l înțelegé când lumea l'a cetit,
Și focul său se stinge de flacără lipsit.
Iar publicul indată, stând gata a-l hulii,
Din meritele false zadarnic ar vroi
Să-l scoată; el s'admira, și, geniu neinsemnat,
Tămăia își dá singur ce alții nu i-a dat.
Cu el in comparare Virgil e un poet,
De ori ce născocire cu totul despoet;
El merge și susține că Omer mai ales
Măreața ficțiune in veci n'au înțeles.
Și dacă a sa părere pe lume revoltează.
La viitor atuncea indată apelează.
Dar până când, de sigur, cu bunul simț odată,
Triumfătoare-i pană in lume să strebată⁶⁴⁾
A sale scrieri vecinic in teancuri grământite.
Stau roase 'n intuneric de vermi și colbăite
Pe la librari. Dar ânsé pe dênșii să-i lăsăm
Luptându-se in pace și in cale urmăm.

Din tragicul spectacol ce merse cu mândrie
Se naște in Athena antica comedie⁶⁵⁾
Acolo Grecul hătrul, reutăcios, isteț,
Prin mii de glume 'și varsă veninul cu dispreț.
Obrasnicele vorbe ce prost inveselesc
Știința 'nțelepciunea, onoarea 'mbrăncesc;
Și un poet atuncea de lume cunoscut,
Batjocorind morala avere a făcut.
Socrat, de cătră dênșul, in corul seu din *Nori*⁶⁶⁾
E huiduit d'un public de josnici privitori.
Această desfrânare, in fine incetează;
Incontra-i magistratul cu legea se 'narmează:
Poeții prin edicte se fac mai cumpătați,
Și oamenii aeve pe scenă nu-s jucați.
Atuncea teatrul perde antica sa ocară
Comedia cu risul devine mai ușoară.

⁶⁴⁾ Semper ad eventum festinat (Hor. Art. p. 143.)
Quintilian a zis tocmai așa de Cicerone:
Ille se multum profecisise, sui Cicero valde placeret.
(Institutiuunile oratorii).

⁶⁵⁾ Ironie.

⁶⁶⁾ Successit vetus his comedia, non sine multa
Laude, sed in vitium libertas excidit (Hor. art. poet.
v. 281.)

Ea lumea fără ură învață, censurează;
 A lui Menandru versuri plăcut interesează⁶⁷⁾
 Tot omul ca'n oglindă, de-al ei ghibaciu penel
 Se vede pus pe scenă dar zice că nu-i el.
 Avarul ăntei ride de-avaru 'nfățiat.
 Ce după dēnsu 'ntocma poetul l'a format;
 De-o mie de ori earăși un prost pretențios
 Portretul nu-l cunoaște ce de pe el e scos.

Unicul vostru studiu natura,⁶⁸⁾ dar să fie
 O voi ce-aveți drept țintă cununa 'n comedie.
 Ori cine vede omul și bine 'l studiază,
 A multor inimi taine adânc aprofundează;
 Când știi ce e avarul, ce e un îngâmfat,
 Un om onest, prodigul, jaluzul, un ciudat,
 Pe scenă-i poți expune, ăi poți desfășura;
 Sub ochii noștri singuri ei pot vorbi, lucra.
 Arată prefutindeni naiva fața lor:
 Pe toți atunci descrie-i cu cel mai viu color.
 Natura având multe ciudate creaturi,
 Tot sufletul își are diverse trăsături,
 Un semn, un gest pe dēnsa o poate desgoli
 Dar nu-i dat fie cărui ușor a o găci.

Vai! timpul schimbând toate, pe noi ne schim-
 bă'n cale,

Și ori ce vrăstă are moravurile sale
 Și spirit și plăcere. Un tēnēr se aprinde⁶⁹⁾,
 Caprițios, el lesne de viții se cuprinde,

⁶⁷⁾ Norii comedia lui Aristofan actul I scena 2 și 3.

⁶⁸⁾ *Comedia, κωμῳδία*, de la κωμῳ, tērg, și ἄδω, Cânt. Comedia au avut trei timpuri sau trei epoci deosebite la greci. În *vechea comedie* poezii mergeau până a numi în public persoanele ear nu numai a pune pe scenă întâmplări adevărate și cunoscute; Socrate chiar a fost numit și jucat pe teatru în Athena; el însuși s'au văzut pe sine; desfrâul acesta s'au oprit, mulțămită autorității magistraților. Actorii, ne'ndrăsnind după această măsură a mai rosti numele oamenilor, puneau măște care sămēnau cu persoanele pe care voeau să le joace pe scenă sau le arētau prin alt chip neîndoelnic. Această epocă se numește: *comedia de mijloc*. Noul abuz, mai tot așa de mare ca și cel ăntei, a fost ăncă oprit. Nu mai era învoit a spune numele cui-va pe scenă nici a pune masca asemănătoare, și comedia fū redusă la regulile bunei cuviinți. Aceasta se numește: *Comedia nouă*, introdusă de Menandru pe timpul lui Alexandru cel Mare.

⁶⁹⁾ Prin natură se înțelege inima omenească, natura morală a omului.

În gusturi nestatornic, în vorbe îngâmfat,
 Sburdalnic în plăcere și greu la censurat.

Dar vrăsta cea mai coaptă aduce'nțelepciune⁷⁰⁾,
 Pe lângă cei mari cauți să-ți faci protecțiune,
 Întro soartă crudă te lupți, te întărești
 Și 'n viitor departe atuncea tu privești

Ear trista bătrâneță tot stringe, tot adună,⁷¹⁾
 Ea altora păstrează comorile 'mpreună;
 C'un pas încet și rece, pe gânduri se tărește,
 Tot laudă trecutul, prezentul ocărește;
 Plăcerile de care junimea abuzează
 Nu-i plac acum căci vrăsta ei i le refuzază.

Să nu lași să vorbească actorii din senin
 Bătrânul ca cel tēnēr, cel tēnēr ca bătrân⁷²⁾

Tu curtea studiază, și pe societate:
 Căci ambele 'n modeluri au fost imbelșugate.
 Prin asta al seu teatru Molière ș'au ilustrat
 Cununa cea mare el poate ar fi luat;
 De n'ar fi fost atăta poporului amic
 Și 'n docta sa pictură de n'ar fi pus nimic
 Din gluma cea urită și josnice figuri,
 Și fără de rușine atătea strimbături;
 De n'ar fi adus pe scenă bufonu 'n loc de fin,
 Și 'n față cu Terențiu pe prostul Tabarin⁷³⁾
 În sacul ist ridicol în care Scapin zace⁷⁴⁾
 Nu recunosc poetul ce *Misanthropul* face.

Nici lacrimi nici suspinuri în comic nu se cere;

⁷⁰⁾ Imberbis juvenis. tandem custode remoto,
 Gaudet equis caxibusque, et aprici gramine campi.
 (Hor. art. poet. v. 161).

⁷¹⁾ Conversis studiis, actas animusque virilis
 Quaerit opes et amicitias, inservit honori;
 Comisisse cavet quod mox mutare laboret.
 (Hor. Art. poet. v. 166.)

⁷²⁾ Multa senem circumveniunt incommoda: vel quod
 Quaerit, et inventis miser abstinere ac timere uti,
 Vel quod res omnes timides gelidaeque ministrat.
 (Hor. art. poet. v. 169.)

⁷³⁾ Nec forte seniles
 Mandentur juveni partes, pueroque viriles,
 Semper in adjunctis aevoque morabimur aptis. (Hor. art. v. 176.)

⁷⁴⁾ Personaj de teatru de earmaroc.

El nu admite 'n versuri o tragică durere.⁷⁵⁾
 Dar rolul seu nu este ca mirșav. uricios,
 Pe piață se atragă poporul cel de jos;
 Ci trebui cu plăcere și nobil să glumească
 Și intriga pe teatru ușor să se sfârșească;
 Să meargă acțiunea pe-a judecării cale
 Și scena să nu-și peardă aplausele sale.
 Ear stilul seu in totul plăcut și intocmit,
 La timp să se ridice de glume impodobit,
 Și plin de pasiune cu artă 'nchipuite
 Și scenele 'ntre ele să fie 'nlănțuite.
 Incontra cuvîinței cu glume nu veni
 Natura, totdeauna te-aplică a descri.
 Privește in Terențiu, cum vine un părinte,
 Cum mustră, cum invață pe fiul făr' de minte:
 Ș'acesta cum ascultă, și 'ndată cum s'a dus
 In brațele iubitel el uită ce i-a spus.
 Aceste nu-s portrete, nu-i chip asemănat;
 E fiul, e amantul, e tat'adeverat.

Pe teatru 'mi place actorul iscusit,
 Ce'n public niciodată nu este injosit;
 Plăcut prin rațiune, el nu vrea s'o provoace.
 Căt pentru falșul comic cu groașe echivoace,
 Ce are drept spectacol tot glume uricioase,
 Să meargă, dacă-i place, pe treptele glodoase,
 Netrebnică mulțime ticsită unde șade,
 Și slugilor să joace acele mascarade⁷⁶⁾

(Sfârșitul cântului III).

CANTUL IV.¹⁾

Un medic altă dată trăea într'un oraș
 Lehău dar plin de carte și mare ucigaș
 El singur in cetate făcea de-atâtea ani
 Obștească 'ntristare; copii cei orfani
 Plângënd ăi cer un tată; pe-un frate altul plânge
 Mulți mor de curățenii și mulți mor fără sânge,
 Sub grija sa, catarul se schimbă 'n pleurosie,
 Durerea de cap iute devine frenesie;
 Urit acum de lume, din loc in loc fugea
 Din toți amicii morți un singur mai trăea
 Acesta-l duce in casa-i de splendidă făptură.
 Era avut călugăr nebun de-arhitectură.
 De-odat-al nostru medic, născut a fi zidar
 De ori și ce clădire vorbește ca Mansard;²⁾
 Salonul nu-l primește cum e făcut de loc,
 Intrarea 'ntunecoasă o pune in alt loc,
 Apoi arată scara cum trebuie 'nturnată;
 Amicul seu pricepe, pe meșter chiamă 'ndată:
 Acesta 'l înfelege și schimbă tot ce-i spune.
 Dar c'a s'arēt mai grabnic naprasnica minune,
 Ucigătorul medic, fugind de medicină,
 Cu linia, dreptarul de-acuma 'ntr'o mână,
 Pe Galien³⁾ il lasă și studiul suspect⁴⁾
 Din medic rău se face un prea bun architect.

Urmarea lui să-ți fie exemplu escelent:
 Mai bine să fii meșter, și meșter cu talent,

⁷⁵⁾ Personaj ridicul din una de Comediile de jos ale lui Molière.

⁷⁶⁾ Versibus exponi tragicis res comica non vult [Hor. Art. poet. v. 89].

⁷⁷⁾ In mai multe părți a cōmediilor lui, și mai cu samă in *easton timo rumenos*. Actul I scena I și actul V scera IV. Vezi și pe *Simo* in *Adriena*, și pe *Deneu* in *Adelfa*.

⁷⁸⁾ Teatru grotesco cu scenele de Carnaval.

¹⁾ In cântul IV, Boileau revine la principii generale, el se aplică a forma pe poeți dându-le folositoare învățături asupra cunoștinței și întrebunțării deosebitelor talente; asupra alegerii ce trebuie să facă poetul in căutarea unui sfătuitor luminat, asupra moravurilor sale, asupra purtării sale private. In urmă face istoria poesiei, explică originea sa, progresele și decăderea sa. Sfârșind poemul, Boileau înalță gloria lui Ludovic al XIV invitând pe junii atleți la o luptă poetică in care aprinde silințele lor prin gestul și glasul seu.

²⁾ François Mansard, vestit architect supraindendent a clădirilor lui Ludovic cel mare; el a lasat numele mansardei moderne.

³⁾ Galien vestit medic grec și învățat distins, născut la Sorgama (Asia mică) cătră anul 181, mort la Aquilea cătră anul 200 a erei creștinești, autor a mai multor cărți prețioase.

⁴⁾ Peritrază; in loc de știință medicinei.

Stimat în vre-o artă ce e trebuitoare
Decât să fii în lume poet fără de valoare.
În ori ce altă artă sunt trepte diferite;
Și cele de a doua pot bine fi implinite.
Da'n arta cu pericol de-a scri și versul,
Din reu pe mediocru nu poți deosebi;
Când zici: cutare-i rece, zici stupid autor;
Pinchène, Boyer⁵⁾ sunt ambii egali pentru lector;
Și cine mai citește pe Rampal,⁶⁾ Menard.ère,⁷⁾
Magnon, pe Du Souhait, Corbin, La Morlière?⁸⁾
Căci cel puțin nebunul îți place la cetit;
Pe când poetul sarbéd te umple de urit.
Eu muza lui Cyrano,⁹⁾ burlescă, îndrăsneată
Prefer atunci mai bine decât Motiu¹⁰⁾ ce'ngheață

Respinge lingușirea ce-ți dă adese-ori
Mulțimea adunată de falși admiratori,
Ce versurile tale minune le găsește.
Cutare poem trece când numai se cetește;
Dar la lumina zilei de esă tipărit,
Nu poate trece lesne sub ochiul iscusit
Noi, tragica 'ntâmplare a multor autori
O știm, am auzit-o de sute mii de ori;
Și Augier¹¹⁾ Gombaut atât de lăudat
Și astăzi stă 'n dugheană de nime întreat.
Ascultă pe tot omul, de sfaturi nu fugi,
Chiar prostul câte-odată te poate sfătui.
Și versuri de-ți inspiră, Apolon câte-va,
Să le cetești îndată prin lume n'alerga
Nu fă și tu cum face poetul furios,
De-a sale scrieri proaste lector armonios,¹²⁾

⁵⁾ *Claude Boyer* membru academiilor franceze, autor mediocru, asemenea și Pinchène.

⁶⁾ *Rampal* poet uitat din timpul lui Ludovic XIII.

⁷⁾ *Jules de la Menardière* alt poet mediocru, și acesta academician.

⁸⁾ *Magnon, Du Souhait, Corbin, Le Morlière*, rei poeți.

⁹⁾ *Grane de Berzerac.*, autorul: o călătorie în lună și alte scrieri în care imaginațiunea are parte mai mare decât rațiunea.

¹⁰⁾ *Pierre Motin* născut în Bourges, a lăsat câte-va poezii care sunt publicate în deosebite colecțiuni la un loc cu ale lui Malherbe, Racan și alți poeți din timpul său.

¹¹⁾ *Jean Augier de Gombaut*, membru academiilor franceze. Gombaut întrebuițat pentru scrierile lui Gombaut, metonimie.

¹²⁾ *Charles Du Perrier*, născut la Aix, mort în 1692, mai cunoscut prin versurile sale în limba latină decât în cea franceză.

Ce 'n uliță oprește pe cine 'l salutează
Și iute-a sale versuri la oameni recitează¹³⁾
Nu-i templu sfânt pe lume, de ăngeri respectat
În care de-a sa muză neștine a scapat.

Ți-am spus-o încă odată: ie sfaturi bucuos,
Și suplu judecății, corege-te voios.
Dar nu primii ear lesne un prost observator.
Ades un critic mândru, subtil neștiutor
O scriere întreagă combate cu dispreț,
Nedrept, defaimă versul cel nobil îndrăsneț.
Zadarnic vei respinge a sale observări,
El stă, se desfătează în false judecări;
Și 'n mintea-i de lumină adânc fiind lipsită
Nimic nu scapă, crede, vederea sa timpită.
Să fugi de-aceste sfaturi, să nu le crezi în veci,
Căci vrând se 'ncunjuri stinca, adese te ineci

Alege-un critic solid ce bine îndreptează¹⁴⁾,
Pe care 'l duce mintea, știința 'l luminează,
Acela cu condeiul de sigur nimerește
Un vers ce-i slab și unde poetu 'l indosește.
El singur indoeala ce ai va lumina
A minții tale frică ușor va ridica.
El singur îți va spune avântul norocos
Prin care-ades în scrieri, un spirit viguros,
De artă când se vede restrins, înlănțuit
Din regula prescrisă s'abate negreșit.
Dar tot prin artă 'nvață s'o calce cu succes;
În lume însă-un censor perfect nu vezi ades.
Cutare 'i bun la rimă, dar judecă prostește:
Un altul într'o țară acuma se găsește
Prin versurile sale distins și prețuit
Ce pe *Virgil, Lucaniu* tot una i-a găsit¹⁵⁾

O voi ce scriți în versuri poemele acele

¹³⁾ In doctum doctumque fugat recitator acervus. (Hor. Art. poet. v. 474).

¹⁴⁾ Boileau face aluziune la marele Jurisconsult Patru. Caracterul lui Patru cel mai iscusit și cel mai învățat critic a secolului său. Patru era atât de aspru încât la observările prea subtile ce făcea Racine lui Boileau asupra scrierilor sale, Boileau în loc de ai spune proverbul: *Ne sis patruus mihi* (n'aibi pentru mine asprimea unui unchiu), îi zicea: *Ne sis Patru mihi* (N'aibi pentru mine asprimea lui Patru). Nu fi pentru mine așa de aspru precum îmi este Patru.

¹⁵⁾ Se pretinde că aluziunea aceasta este îndreptată asupra lui Corneille.

Plecați urechia voastră la sfaturile mele:
De vreți se placă 'n lume a voastre ficțiuni
Atunce muza voastră in bune lecțiuni
Să fie 'mbolșugată, și când vrea să glumească,
Utilul cu solidul in veci să intrunească¹⁶⁾.
Petrecerea deșartă lectorul serios
O lasă; din plăcere el cată un folos.

In scrieri al tău suflet, moravuri de-autor
Să fie 'nfașitate sub chip atrăgător
Nu pot stima poezii ac-i injositori
Ce 'n versuri, ai onoarei infami înșelători,
Virtutea cu pericol, atacă, clevetesc
Și viciul in lume plăcut il zăgrăvesc.

Și nu-s cu toate acestea un suflet intristat
Ce-ar vrea ca de pe teatru, amorul alungat,
De mândra lui podoabă golită voesc scena
Otravă spun că este Rodrig și cu Ximena.
Zburdalnica iubire neprihănit rostită
Rușinea și sfiela in suflet nu escită.
Zadarnic Didon¹⁷⁾ geme cu farmec și momeală?
Eu plâng cu dăns, ănsă condemn a sa greșală
In versuri inocente, poetul virtuos
Un suflet nu corump prin gădilul nervos;
Și focul seu n'aprinde culpabile dorinți.
Iubiți, dar fapta bună in suflet vă hrăniți.
De-o nobilă vigoare, zadarnic poți fi plin
Să simt -un vrs indata de-a inimei venin

Dar fugi ăntei de toate vicleana gelozie
A spiritilor slabe urita nebunie.
La ea poetul mare in veci nu se 'njosește;
Pe omul fără merit ist vițiu insoțește.
A meritului falnic rival ascuns tupit,
Il sapă pretutindenii bārfind necontentit;
Se'ncumătă, se 'nalță pe slabele-i picioare,
Și când nu-l poate ajunge atunci vrea să-l coboare
Ei bine lasă chipul și mirșave 'ncercări;
Nu tirde la onoare prin josnice urmări.

¹⁶ Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci. (Hor. art. p. v.)

¹⁷ *Didon*. *domnia* in Tyr. Numele sen insemnează *femee tare* (femme forte) in limba Cartagineză. Ea fondă Cartaginea cătră anul 880 înainte de Chr. Prin un anachronism de mai mult de 300 de ani, Virgiliu o face contemporană cu Enea pentru a motiva principiul unei dintre Roma și Cartaginea.

Din versuri zi și noapte, nu-ți fă o meserie!¹⁸⁾
Amicii vizitează, fii om de omenie:
Căci nu-i de-ajuns in scrieri plăcut numai a fi
Ci trebuie in lume să știi a viețui.

Lucrează pentru nume; căștig injos'tor
In veci nu-i ținta unui ilustru autor;
E drept fără rușine, nici crimen el se poată
Din munca sa să-și tragă legitima resplată
Dar eu nu pot să sufăr, pe-acei poeți vestiți
Ce nu mai țin la nume, de-avere hămesiți
In tērg pe-a lor muză năimesc pe la librari
Și fac din arta sfântă comerț de mercenari.

Pe timp când mintea ăncă, prin graiu nu cuvântase

Și proasta omenire prin legi nu se 'nvățase;
Când oamenii in lume, selbateci, despoeți,
Prin codri, după hrană, mergeau imprăștietți,
Puterea ținea locul de drept și equitate
Uciderile-atunce erau neînfrămate.
Dar graiul cu-al seu farmec in fine se arată,
Ei, groasele moravuri le imblânzește 'ndată
Adună omenirea din codri, din păduri
Cetățile inalță, li dă întărituri,
Cu moartea inspăimântă pe cruda insolență
Sub scutul legii pune pe slaba inocență.
Prifacerea aceasta din versuri ne-a venit,
De-acolo e credința ce 'n lume s'a lățit
Că 'n Tracia¹⁹⁾ muntoasă Orfeu cu-a sa cântare
Pe tigri imblânzește, selbatecele fiare
Că petrele la glasul lui Amfion saltau
Pe zidurile Thebei in rēnd se așezau
Născēnda armonie așă minuni produse.
In versuri de-atunci zēii oraculele 'și spuse
Prin glasul unui preut cu groază insuflat

¹⁸ Versurile au fost meritul foarte mare in adevăr a bunului La Fontaine; acest talent ănsă, atât de rar nu da totdeauna calitățile pentru societatea civilă. Se știe că La Fontaine era foarte nepăsător și foarte indiferent „mangeait ses fond avec ses“ revenus de familia sa puțin se îngrijea; el nu-și cunoștea copilul seu la vrăsta de 18—20 ani. Toată viața sa o petrecea dormind și scriind, restul ei era indiferent. (Vezi epitetul seu.)

¹⁹ *Silvestres homines sacer, interpresque decorum Coedibus et victu foedo deterruit Orpheus.* (Hor. art. p. v. 391.)

Mănja sa Apolon in versuri și-a vërsat,
 Homer apoi din timpuri vitejii reinvie
 Spre fapte glorioase indreaptă-a lor mândrie:
 Prin sfaturile sale in urmă Hezioid
 Ne 'nvață cum pământul cel leneș ne dă rod.
 In scripte de tot felul prin vers infățișată
 Atunci înțelepciunea la oameni se arată;
 Măreța sa știință și sfatul minunat
 Lovind a lor ureche in inimi a intrat.
 De-atâtea binefaceri ce 'n lume-atuncea vin
 In Grecia poporul la muză se inchin,
 Aici imparte arta a lumii adorare
 Și gloria 'n tot locul înalță-a ei altare.
 In fine injosirea, venind din sărăcie,
 Chiar muzele își uită antica lor mândrie.
 Câștigul acel jalnic pe toți i-a infectat
 Poeții prin minciună talentul ș'au păstrat;
 Acum, de pretutindeni es mii de cărți ușoare:
 Cuvântul este-o marfă ce-i scoasă de vëndzare.

De viciul acesta cu totul te ferește.
 Câștigul dacă ănsă atât te stăpânește,
 Atuncea fugi de locul de Permes²⁰⁾ ce-i stropit;
 Pe țermul seu averea in veci nu s'a găsit.
 Eroilor Apolon și celor ce rimează
 Un nume, o cunună atâtea le păstrează.

Dar cum ni se va zice o muză flămânzită
 Pute-va trăi numai cu glorie hrănită?
 Poetului ce este pe lipsă lovit greu
 Și care-aude seara țipând stomahul seu
 I-ajunge o primblare cu muzele vorbind,
 Sătul va fi Horațiu, Menadele²¹⁾ vëndând?
 Și liber de-acea grijă a lui Colletet²²⁾ osindă

²⁰⁾ *Permesul*, *Permessus*, astăzi numit Panitza, un riu din muntele Heliconul ce se vërșă in lacul Copais. Se crede că apele sale, consacrate muzelor, inspirau pe poeți.

²¹⁾ Neque enim. Cantare sub antro
 Pierio, thyrsumve potest contingere sana
 Paupertas, atque aeris inops quo nocte dieque
 Corpus eget. Satur est, quum dicit Horatius: ohe!
 (Juvenal. sat. VII.)

Menadele sau Bacantele; numele lor vine de la verbul grecesc *μαίνωμαι*: a fi infuriat.

²²⁾ *Colletet* fiul lui Guillaume Colletet născut la 1628 mort in 1686, mai cunoscut prin versurile aceste a lui Boileau și prin cele următoare din sat. I (vezi Boileau).
 Tandis que Colletet, crotté jusqu'à l'échine
 S'en va chercher son pain de cuisino en cuisino

Va aștepta să mănca a versului isbândă
 Așa e d.r in fine, această crudă stare
 Parnasului in Franța nu-i poate da intri-tare.
 In seculul acesta de arte 'n prisosință
 O stea protege totul c'o rază de prință:
 Cu-a sa înțelepciune, un rege luminat
 Pe merit niciodată sarac nu l'a lasat.

La pruncii²³⁾ voștri, muze, dictați al seu renume
 Decât a voastre sfaturi mai bun e al seu nume.
 Corneille pentru dënsul, cu falnicul seu braț,
 Remăe ear poetul lui *Cid* și-a lui *Horăț*.
 Racine din nou se face minuni cu-al seu penel,
 Eroii să-și descie intocmai după el,
 Și Benserade²⁴⁾, prin vocea femeilor frumoase,
 Să-l cânte pretutindeni in cercuri numeroase,
 Segrais²⁵⁾, cu-a sa eglogă să-l cânte prin păduri,
 S'ascută epigrama a sale 'mpunseturi.
 Dar care-ăr fi poetul acela fericit,
 Ce 'n altă Eneidă²⁶⁾ pute-va nimerit
 Pe-acest măreț Alcide să-l ducă 'ncununat
 Pe a Rinului hotare, ce curge nspăimântat?
 Ce liră²⁷⁾ iscusită la vuetul cel mare,
 Făcënd să salte codrii și stinca 'n departare,
 Va spune ănc'odată a sale vitejii?
 Cânta-va pe Batavul²⁸⁾ perdut in bătălii?
 Ce fuge de furtună pe-a Rhinului verzi ape,
 Și singur se ineacă de moarte vrënd să scape?

²³⁾ Prin pruncii muzelor se 'nțeleg poeții

²⁴⁾ *Benserade*, poet francez născut la 1612 mort la 1691 mediocrul poet al Corții lui Ludovic XIV.

²⁵⁾ S'a distins mai cu deosebire prin eglogele sale și prin o pastorală avënd titlul *Athis*. Jean Regnault de Segrais 1635—1701, academician. Producțiunile sale literare sunt foarte interesante.

²⁶⁾ *Eneida*, in loc de epopee, figură retorică numită autonomoză (*αυτὸ ὄνομα*) in joc de nume.
 Exemplu: *Înțeleptul* pentru *Solomon*.

²⁷⁾ *Liră*, in loc de poet liric, metonimie, (*μετὰ* și *ὄνομα*) figura retorică care stă in a lua cauza pentru efect, sau efectul pentru cauză; conținatorul pentru conținut, exemplu: *Cetita-i pe Racine, pe Corneille, pe Voltaire, pe Bossuet?* Adecă cetita-i operele lor?

²⁸⁾ *Batavul*, pentru Batavii, figura retorică numită *σινεδόκη* (*συνεδόκη*), Concepțiune, Comprehensiune: totul pentru parte; Exemplu: *pănca Cordbiei* pentru *Covabia însăși*; *suflet il omenesc*, pentru *oamenii toți*; *genul pentru specia*; *animalul in general pentru Ouzare sau Ouzare animal etc. etc.*

Va spune-acele șiruri sub Maestricht²⁹⁾ ingropate,
Acele mari atacuri de soare luminate?

O nouă biruință chiar astăzi se proclamă:
Eroul acest ager la Alpi acum vă chiamă.
Acum Solins și Dôle³⁰⁾ sub jug¹⁾-i s'au plecat
Și Besançon pe stinca-i arzând stă fulgerat.
Dar unde sunt vitejii, eroii cei vestiți,
Ce 'n ligă³¹⁾ lor fatală, cu toții intruniți
Torrentul acest mare voesc a-l stânjini,
Prin fugă ear sperează să-l poată ei opri?
Sunt mândri de-acest merit, un merit rușinat,
Că prin neîntâlnire, de densus au scapat?³²⁾
Atâte cetăți prinse! Parcane dărâmate!
Atâte cununi măndre in cale adunate!

Poeți, spre-a sa mărire luați din nou puteri:
N'ajung pentru aceasta vulgare încercări,

Ear eu ce, până astăzi cu satira hrănit,
Trompeta, lira încă să iau n'am îndrăsnit
Mă veți vedea la sigur pe-acest câmp de mărire:
Că cel puțin cu voacea, cu slaba mea privire,
Cu-acele sfaturi bune ce muza-mi in pruncie,
Primind de la Horațiu, copil imi dădă mie,
A voastră 'nflăcărare și minte 'nsuflețind,

²⁹⁾ După trecerea Rinului, Ludovic XIV, punând stăpânire pe Olanda, Amsterdam sta gata să-i trimită cheile Cetății Olandeji, ca să scape, inecă Capitala lor dând drumul ieșăturilor. Maestricht era una din cetățile lor cele mai însemnate remase după perde-rile lor din 1672. Regele in persoană veni la incun-jurarea ei, și după mai multe asalturi forteteja pică la 29 Iunie 1673, după 13 zile de bombardare.

³⁰⁾ Dôle, Salins și Besançon sunt 3 politii principale din Franche-Comté (Burgundia Comitatus) cetăți pe care puse stăpânire Ludovic al XIV in 1674.

³¹⁾ *Liga*, se compunea din împăratul Austriei, regii Spaniei și a Danemarcei, a Olandei și a întregii Germanii. afară de Ducii de Bavaria și de Hanovra.

³²⁾ *Montecuculi*, Generalul armatei germane, pentru alia-ți, înlătură lupta, aplaudându-se de retragerea avan-tajoasă ce facuse.

..... Quos opimus!

Fallere et fugere est triumphus.

Zice Anibal in Horațiu (4, oda 3, v. 47), vorbind de Romani.

Cunune de departe și prețul arătând:³³⁾
Drept care ertați, dacă, cuprins de-un falnic dor,
A scrierilor voastre exact observator,
Ades din falsul aur pe bun deosebesc³⁴⁾,
Și groasele defecte poeților lovesc
Sunt censor cam necomod, dar cred trebuincios
A scrie nu știu bine dar critic bucuros,

Sârșit.

A. Naum.

CODREANA SANZIEANA.

POVESTE.

Era odată ca niciodată, că de n'ar fi fost
nu s'ar povesti. Pe când lupii cu oile in staul
se culca și ciobanii cu împărații și Craii la
masă verde ospăta. Pe când un soare apunea
și altul resărea.

Era, dragii mei oameni buni, un om. Omul
acela o fi fost acum, să nu mințesc, da zeu,
o fi fost de-o sută de ani, dacă nu și mai
bine cu vre-o douezeci; femeea lui așijderea
era bătrână, ca nu știu cine să spun; era ca
sfânta Vineri; și din tinereță până la adânci
bătrânețe ea nu făcuse nici un copil. Și cine
știe ce-'s copii la casa omului numai acela
poate să priceapă intristarea cea nemolcomită
a babei și-a moșneagului celui pustiu. Ce n'o

³³⁾ După ce a descris junilor poeți și le-a arătat o cale sigură pe care nu poate să se rătăcească, observând gustul cel bun, Boileau, Enteles al poesiei, (numele unui bătrân Atlet din Eneida.) pare a zice, ca bătrânul Atlet din Virgiliu:

Hic victor caestus artemque repono (Vire. Eneida Cartea V).

³⁴⁾ După exemplul lui Virgiliu care zice cu destulă in-gratitudine altfel, in momentul când fură din *Eniu*: E stercore Enni aurum colligo. Horațiu vra încă ca poeții să știe deosebi un vers: qui distent acra lu-pinis. (Hor. epodele. I. v. 7.)